

SÖYLEŞİ-İştar Gözaydın: Diyanet Tekel Olmamalı

HDP Eş Genel Başkanı Selahattin Demirtaş'ın önce Diyanet'in kapatılması, ardından İnanç Hizmetleri Başkanlığı kurulmasına yönelik açıklamalarıyla başlayan Diyanet tartışmasını, Prof. İştar Gözaydın'la konuştuk. İnanç özgürlüğü, din ve devlet ilişkileri ve insan hakları üzerine çalışan Gözaydın, 2009 yılında yayımlanan 'Diyanet' kitabının yazarı olmasının yanında, 2014'te Helsinki Yurttaşlar Derneği ve KONDA'nın birlikte hazırladığı "Sosyo-Ekonomik Politikalar Bağlamında Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB)" araştırmasının da yürütücülerinden olmuştur.

14 Mayıs 2015

Seçim meydanlarında başlayan Diyanet'in kapatılması veya işlevinin değiştirilmesine yönelik tartışmaları nasıl değerlendiriyorsunuz?

Diyanet kurumunun tartışılması, son derece hayırlı. Ama burada bir hatırlatma yapmamız lazım: Siyasi Partiler Kanunu'nun 89. maddesi gereğince, herhangi bir siyasi partinin programında veya tüzüğünde Diyanet İşleri Başkanlığı'nı kapatmanın yer alması, o partinin Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılma nedeni olabilir. Anayasa Mahkemesi, 1993 yılında Demokratik Barış Hareketi Partisi'ni bu sebeple kapatmıştı.

Dolayısıyla Diyanet'i kaldırma tartışması, hukuki olarak riskli bir durum ama telaffuz edilmekten kaçınılması mı gerek? Asla. Bu kurumun yapısını tartışmak gerek. Selahattin Demirtaş'ın dediklerine büyük ölçüde katılıyorum. Fakat diğer bütün kamu hizmetleri gibi din hizmetlerinin de karşılanması, özellikle Türkiye'de önemli. Çünkü İslamiyet'te, söz gelimi Hıristiyan kilisesinde olduğu gibi bu hizmetleri yerine getirebilecek bir kurum yok.

Neden Diyanet'in kaldırılmaması gerektiğini düşünüyorsunuz?

Din gibi bir hizmeti sivil topluma bıraktığınızda, buna sahip çıkanlar cemaatler olur. Oysa, herhangi bir cemaate mensup olmayan ama dininin gereklerini yerine getirmek isteyen ciddi bir kitle var. Ya da herhangi bir şekilde dinin ritüellerini yerine getirmeyen, ama örneğin ebeveyni vefat ettiğinde dinî usullerle kaldırılmasını isteyen bir kitle de var. Bu kitlelere de hizmet eden bir kamu kurumunun olması gerekiyor. Burada önemli olan, kurumun tekel hâline gelmemesi.

Bu yapının tekeli kırma nasıl mümkün olur? Hem Sünni Hanefi yorumun dışında yer alan Müslüman gruplar, hem de gayrimüslim inanç grupları için bir kamu hizmeti nasıl verilebilir?

Gayrimüslimler açısından düşünürsek, Lozan'da tanımlanan çerçevede azınlık kavramına dahil olanların kendi dinî ve eğitim kurumlarını yapılandırmaları mümkün. Ama Türkiye'deki inanç grupları, azınlıklarla sınırlı değil ve bu grupların hukuken tanınmıyor olması bu hizmetlerin düzenlenebilmesi için sorun teşkil ediyor. Bir başka sorun da İslamiyet'in farklı yorumlarında ortaya çıkıyor. Zaman içinde, kimi Alevi grupların Diyanet içinde temsil edilmeyi arzu ettiklerini gördük. Dolayısıyla eğer hâlâ böyle bir talep devam ediyorsa, yeni bir yapının içinde bu temsiliyetin sağlanması yoluna gidilmeli. Farklı Alevi diyanet kurumları teşkil edilmek isteniyorsa, o da yapılabilir. AİHM'in üst üste verdiği kararlara göre, eğer bir inanç grubu, inancını ibadet yerini belirli şekilde tanımlıyorsa, devletin bunun aksine davranması mümkün değil; insan hakları hukukuna göre, devletin bu ibadet yeri tanımını kabul etmektense başka şans yok.

Başbakan Davutoğlu, geçtiğimiz günlerde yaptığı bir açıklamada Diyanet'in AKP iktidarıyla birlikte dördüncü dönemini yaşadığını söyledi. Bir yandan da Diyanet'in siyasileştiğine dair birtakım tartışmalar var. Bu açıdan baktığımızda AKP'yle birlikte Diyanet'in siyasallaşma süreci nasıl gelişti?

Diyanet, kuruluşu itibarıyla siyasi bir kurum zaten. AKP iktidarıyla da esasen hiçbir şey değişmedi. Sadece iktidar daha farklı bir temsiliyeti yansıttığı için farklı görüyoruz. Fakat bir yandan da, tek başına Diyanet üzerinden düşünilemeyecek bazı değişimler var. Türkiye'nin dış politikasında başarılı ya da başarısız, ama eskiye nazaran daha aktif ve farklı bir yola girilmeye çalışıldı. Bununla paralel olarak devlet, özellikle Ortadoğu, Kafkaslar ve Balkanlar gibi Osmanlı'nın egemenlik alanlarında daha etkin olmaya çalıştı. Bunu sağlayacak kurumların başında da Diyanet geliyordu.

Cumhuriyet'in kuruluşundaki toplum tahayyülünden 2010'a geldiğimizde, çok benzer bir proje görüyoruz. Yöntemler aynı, içerikte farklılık var sadece. Farklılık da, daha muhafazakâr bir toplum modeli oluşturmak. Aslında devlet akli bakımından, değişen bir şey yok. İlginç olan şeyse, AKP'nin de tek parti dönemindeki araçları kullanıyor olması.

'Diyanet'e vakfedilen bütçe açıklananla sınırlı değil'

Diyanet'in işleyişiyle ilgili tartışmaların bir kısmı da bütçesiyle ilgili. Bu büyük bütçeyi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bütçenin büyüklüğü abes bir tartışma. Diyanet, gerçekten Türkiye çapında en geniş örgüte sahip kurumlardan biri. Bütçenin büyüklüğü de din görevlilerinin maaşlarının ödenmesiyle bağlantılı. Önemli olan, Diyanet'e vakfedilen bütçenin açıklananla sınırlı olmaması.

Türkiye Diyanet Vakfı'nın bütçesinde de şeffaflık sorunu yaşanıyor mu?

Devlet bütçelemesinde katı kurallar olduğu için, 1980'lerden itibaren hemen hemen bütün kamu kurumları, birer özel hukuk vakfı kurarak bütçe meselesini halletme yoluna gittiler. Yani aşağı yukarı bütün bakanlıkların bu cins bir yapılanması var. Vakıf, Diyanet İşleri Başkanlığı'na özgü bir durum değil. Ama Helsinki Yurttaşlar Derneği ve KONDA'nın birlikte hazırladığı "Sosyo-Ekonomik Politikalar Bağlamında Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB)" araştırmasını yaparken, bütçeyle ilgili rakamları almak için çeşitli girişimlerde bulunduğumuzda, Diyanet Vakfı şeffaf bir tutuma girmedi. Bütçesini bizimle paylaşmadı. Eğer bir kamu hizmeti söz konusuysa, şeffaflık en önemli ilkelerden biridir; ama devlet, askeri harcamalar başta olmak üzere hiçbir zaman bütçe konusunda açık davranmıyor ve örtülü ödenekler devreye giriyor.

<http://www.agos.com.tr/tr/yazi/11580/istar-gozaydin-diyaretin-tek-olmamas-gerekir>